

УДК 330.1

В. Д. ЗАЛІЗКО,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент, докторант кафедри аудиту та економічного аналізу
Національного університету державної податкової служби України
(Ірпінь, Київська обл.)

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ГЕНЕЗИС, СТРУКТУРА, ВЛАСТИВОСТІ, ПРІОРИТЕТИ ЗМІЦНЕННЯ *

Висвітлено теоретичні підходи до визначення економічного потенціалу на різних рівнях (країни, регіону, сільських і міських територій, підприємства), обґрунтовано виняткове місце та роль економічного потенціалу сільських територій у формуванні економічного потенціалу країни. Запропоновано структурування поняття “економічний потенціал сільських територій” через введення ряду субпотенціалів, проаналізовано основні фактори впливу на нього. Встановлено концептуальні принципи формування економічного потенціалу сільських територій, що ляжуть в основу створення критерію оцінювання.

Ключові слова: потенціал, економічний потенціал сільських територій, структура, властивості, субпотенціал, економічний розвиток.

V. D. ZALIZKO,
Cand. Phys.-Math. Sci.,
Ass. Professor, Doctoral Cand. of the Chair of Audit and Economic Analysis,
National University of the State Taxation Service of Ukraine
(Irpın', Kyiv region)

ECONOMIC POTENTIAL OF RURAL TERRITORIES: GENESIS, STRUCTURE, PROPERTIES, AND PRIORITIES OF STRENGTHENING

The theoretical approaches to the determination of an economic potential on different levels (country, region, rural and urban territories, enterprise) are clarified, and the exceptional place and role of the economic potential of rural territories in the formation of country's economic potential are substantiated. A structurization of the notion “economic potential of rural territories” by the introduction of a number of subpotentials is proposed, and the main factors affecting it are analyzed. The conceptual principles of the formation of the economic potential of rural territories are established. These principles will be a basis for the formation of an estimation criterion.

Keywords: potential, economic potential of rural territories, structure, properties, subpotential, economic development.

Постановка проблеми. У сучасній науковій літературі економічного спрямування значна увага приділяється розв'язанню проблем регіонального розвитку

Залізко Василь Дмитрович (Zalizko Vasyl' Dmytrovych) – e-mail: zwd@ukr.net.

* Стаття публікується в авторській редакції.

та економічної безпеки на різних рівнях. У процесі дослідження виявилось, що потенціал — це одне з основних понять, яке активно використовується в поєднанні з різноманітними соціально-економічними категоріями. Системний аналіз фахових періодичних видань та інтернет-ресурсів вказує на необдумане використання фізико-математичної термінології в економіці, соціології, статистиці та інших науках, що призвело до неправильного розуміння утвореного відповідного категорійного апарату. Зокрема, поняття "потенціал" є запозиченим з фізики, де воно визначає енергетичну характеристику електростатичного поля, напруги тощо, але при цьому важливі економічні категорії, які створено на основі нього (економічний потенціал сільських територій, податковий, економічний та аграрний потенціал тощо), є не систематизованими, до того ж вони не завжди враховують його властивості та фізико-математичну суть. Взявши до уваги надзвичайну роль економічного потенціалу сільських територій у процесі забезпечення сталого розвитку України, можна стверджувати, що дане дослідження є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців у даній сфері простежується чітка тенденція до диференціації потенціалу на економічний, податковий, аграрний, інвестиційний, науковий та ін. Серед дослідників теорії економічного потенціалу відомими є такі вчені, як Е. Горбунов, І. Графуров [1], О. Анчішкін, І. Карапейчик [2], М. Коваленко [3], О. Іванець [3], Г. Макарова, В. Мосін, В. Проскураков, Б. Мочалов, А. Степанов [4], Н. Іванова [4], Е. Лапін, М. Любимова [5], В. Нестеров та інші. Вивченням факторів впливу на податковий потенціал на макро- і мікрорівнях та його оцінкою в різні часи займалися такі вчені, як Ю. Гордійчук, С. Каламбет [6], Н. Кашина, О. Калина [7], А. Коломієць, О. Мірчев [8], А. Мельник, А. Окунь, В. Рошупкіна, Л. Тарангул [9], Т. Краснова [10], Т. Скоромцова [10], С. Онишко, О. Шеремет та інші. Серед дослідників аграрного, інвестиційного, кліматичного, гідрологічного, ресурсного, соціального, життєвого, трудового потенціалів можна назвати таких учених, як І. Лукінов [11], І. Карапейчик [12], М. Жибак [13], В. Гончаров, М. Орлатий [14], А. Величко [14], В. Скуратівський [15], Е. Лібанова [15], К. Якуба [16] та інші.

Проте, незважаючи на таку значну кількість публікацій, поняття економічного потенціалу сільських територій, аграрного потенціалу та ряду суміжних понять досі чітко не визначено, не систематизовано, також вони потребують наукового узагальнення та структуризації.

Отже, **мета статті** — узагальнити основні теоретико-методологічні положення, необхідні для визначення сутності поняття "економічний потенціал сільських територій", та встановити перспективні напрями його зміцнення шляхом системного аналізу генезису цього явища, а також його складових і властивостей (з їх чіткою структуризацією). **Завдання дослідження** — визначити місце та роль економічного потенціалу сільських територій у процесі зміцнення економічного потенціалу регіону та країни в цілому.

Виклад основного матеріалу. Проведений комплексний аналіз наукових видань з даної проблематики показав, що серед усіх видів не фізико-математичної інтерпретації потенціалу (військовий, господарський, будівельний, інтелектуаль-

ний, кадровий, інформаційний, соціальний тощо) саме поняття “економічний потенціал” найбільше досліджувалось ученими різних країн світу і дістало широке застосування [4].

Пропонуємо ознайомитись із систематизацією типових визначень економічного потенціалу (табл.). На основі існуючої теорії потенціалів можна виокремити 2 основних наукових підходи до розуміння суті економічного потенціалу сільських територій – ресурсний і виробничий.

Систематизація наукових підходів до визначення поняття “економічний потенціал”

Науковий підхід	Автори	Формулювання визначення	Недоліки
Виробничий	С. Струмлілін	Сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства	Обмежений виробничим процесом
	Б. Мочалов [17]	Сукупна здатність галузей народного господарства до виробництва, перевезення вантажів...	
Імовірнісний	М. Кондратьєва та інші [18]	Сукупність можливостей з організації економічної діяльності в межах або існуючих, або можливих умов і обмежень законодавчого, фінансового, організаційно-технічного і територіально-галузевого характеру даних умов	Високий рівень абстракції та узагальнення
	М. Орлатий, А. Величко [14]	Сукупність економічних можливостей держави, які можуть бути використані для забезпечення всіх матеріальних потреб	
Ресурсний	В. Школа [19]	Сукупність наявних ресурсів, які можуть бути використані для досягнення певної мети	Обмежений ресурсною базою
	С. Лапін та інші	Реальна, фактична здатність до створення максимального обсягу матеріальних благ з урахуванням конкретних ресурсних обмежень, збалансованості трудових і матеріальних ресурсів	

Згідно з першим підходом, економічний потенціал сільських територій отожднюється з наявними у них ресурсами (природними, технічними, трудовими, науковими та ін.).

Другий підхід базується на здатності відповідної території до сукупного виробництва (продукції сільськогосподарського та несільськогосподарського спрямування, послуг тощо), трансферах населення та вантажів і т. д.

Проте окремо дані підходи дещо звужують досліджуване поняття “економічний потенціал сільських територій”, тому, підтримуючи ідеї О. Анчішкіна (який одним з перших серед учених-економістів вивчав згадану проблематику на території СРСР [20]), ми будемо досліджувати економічний потенціал сільських територій як складне полісистемне поняття, яке об’єднує в собі як ресурсний, так і виробничий підхід. Отже, податковий потенціал (у розумінні інтегральної суми

всіх податків, які можна зібрати в межах чинного законодавства) безпосередньо залежить від економічного потенціалу, і ці поняття доречно застосовувати до території в цілому. Тобто основна характеристика економічного потенціалу сільських територій – це множина людських, технічних, природних, наукових та інших ресурсів із зазначенням їх структури, якісних і кількісних особливостей, а також здатності до ефективного виробництва в умовах чинного законодавства, зокрема і податкового.

Отже, економічний потенціал регіону $P_{\text{рег}}$ ми пропонуємо розраховувати як суму економічних потенціалів сільських і міських територій за формулою

$$P_{\text{рег}} = P_{\text{ст}} + P_{\text{мг}}$$

У свою чергу, економічний потенціал сільських територій $P_{\text{ст}}$ будемо визначати за його базовими складовими – субпотенціалами (рис. 1).

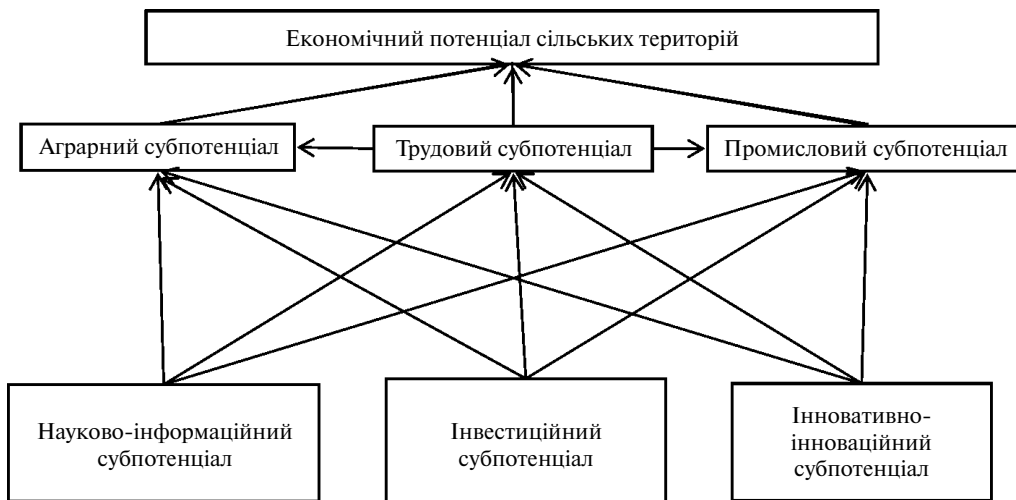

Рис. 1. Структура економічного потенціалу сільських територій

Таким чином, економічний потенціал сільської території – це полісистемне поняття, яке визначається інтегральною сумою аграрного, трудового, промислового, науково-інформаційного, інвестиційного, інновативно-інноваційного та інших субпотенціалів відповідної сільської території.

Аграрний потенціал (агропотенціал), з урахуванням історичних передумов і природно-кліматичних особливостей, – це один з найголовніших компонентів економічного (природно-ресурсного) потенціалу сільських територій.

На шпальтах журналів, газет і в Інтернеті термін “аграрний потенціал” часто зустрічається стосовно регіонів чи країн, проте в науковій літературі його чіткого визначення немає. У зв’язку з цим під аграрним потенціалом будемо розуміти сукупність:

- природного аграрного потенціалу;
- матеріально-техніко-технологічного аграрного потенціалу;
- кадрового потенціалу.

Оскільки термін “субпотенціал” вживається у випадку, коли деякий потенціал є підмножиною іншого потенціалу, то аграрний потенціал – це субпотенціал для економічного потенціалу сільських територій, а природний, техніко-тех-

нологічний та кадровий потенціали – для аграрного. За аналогією цю структуру можна продовжити, визначаючи інші види субпотенціалів, тому надалі ми не будемо використовувати префікс “суб”, якщо в цьому не буде потреби.

Таким чином, коли в наукових дослідженнях підкреслюється, що Україна має значний аграрний потенціал, то було б коректніше вживати поняття “природний аграрний потенціал”, яке характеризує якість природних ресурсів країни. Наявність великої кількості якісних сільськогосподарських угідь пояснює аграрну спрямованість вітчизняної економічної діяльності на сільських територіях, яка має глибокі історичні корені і є суттєвою складовою економічного потенціалу країни.

У дослідженні А. Любимова досить детально розглянуто теоретико-методологічний бік визначення природного аграрного потенціалу як “сукупності природних умов і ресурсів, які безпосередньо впливають на сільськогосподарське виробництво” [21], до того ж наведено ряд аналітичних формулювань, які підходять для визначення природного аграрного потенціалу сільської території.

Що стосується матеріально-техніко-технологічного аграрного потенціалу, то він етимологічно створений об’єднанням 3 складових:

- матеріальної (наявність відповідного нерухомого майна сільськогосподарського призначення);
- технічної (наявність техніки для виробництва та переробки сільгосппродукції);
- технологічної (наявність високоефективних технологій ведення сільськогосподарської діяльності).

Детальну процедуру покомпонентного визначення цього потенціалу запропоновано у праці О. Клокар [22].

Серед досліджень кадрового потенціалу аграрної сфери відзначимо монографію М. Маліка [23], де серед іншого розглянуто концептуальні принципи та методи формування сучасної кадрової політики аграрних підприємств. Узагальнюючи дослідження М. Якуби [24], охарактеризуємо кадровий потенціал як основу не лише економічного, а й соціального розвитку сільських територій, і тому його визначення в контексті аграрного потенціалу передбачає наявність фахово підготовлених працівників-аграріїв для різних ланок сільськогосподарського виробництва. До того ж інноваційно-інноваційний, трудовий та інші субпотенціали економічного потенціалу сільських територій будуть малоефективними за відсутності відповідного кадрового потенціалу.

Урахувавши призначення та складові економічного потенціалу, а також той факт, що сільські території є відкритою соціально-економічною системою, необхідно сформулювати основні властивості економічного потенціалу сільських територій (рис. 2), більшість з яких впливає безпосередньо з його визначення.

У першу чергу це стосується системоутворювальної властивості, оскільки сільські території є багатофункціональним джерелом енергії в прямому та переносному значенні і без них не можливе повноцінне існування будь-якої держави. Множинність та адитивність підкреслюють наявність значної кількості субпотенціалів, які здатні накопичуватися в межах однієї територіальної системи, а синергетичність – здатність до саморегуляції економічного потенціалу.

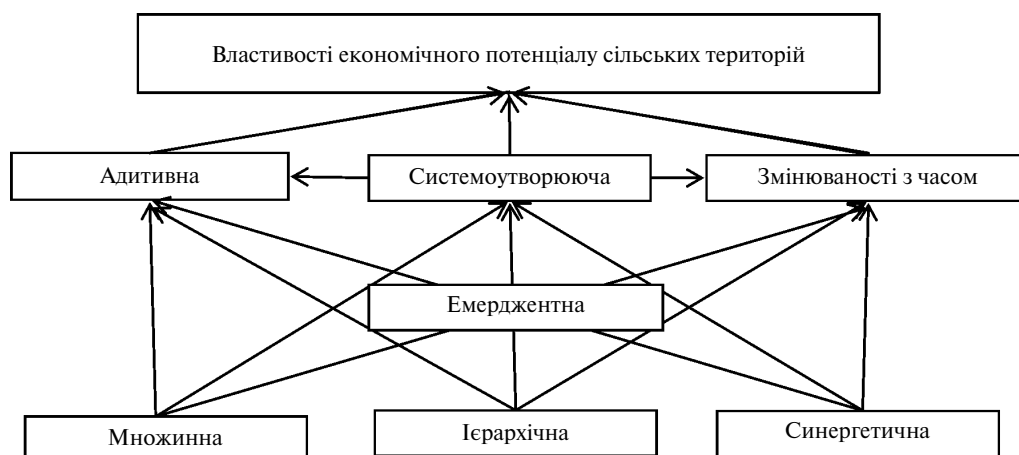

Рис. 2. Властивості економічного потенціалу сільських територій

Характерна властивість економічного потенціалу сільських територій – це залежність від кліматичних та екологічних умов, які впливають на його рівень, хоча теоретично економічний потенціал сільських територій є невичерпним за рахунок природного самовідтворення.

В Україні майже третина населення проживає в сільській місцевості і зайнята в сільському господарстві, аграрний, матеріально-техніко-технологічний та кадровий потенціали якого постійно зменшуються. Незважаючи на це, сільсько-господарські підприємства масово відмовляються підтримувати на належному рівні розвиток об'єктів соціальної інфраструктури, які функціонують на сільських територіях, чим підштовхують їх до неминучої деградації та зниження життєвого потенціалу [16].

Висновки

Економічний потенціал сільських територій є важливим компонентом економічного потенціалу України. Структуризація складових економічного потенціалу сільських територій дає можливість визначити пріоритетні напрями його зміцнення шляхом системного аналізу відповідних субпотенціалів, зокрема, такі, як:

- удосконалення аграрного виробництва;
- диверсифікація видів економічної діяльності;
- підвищення професіоналізму працівників сільськогосподарського та не-сільськогосподарського спрямування шляхом безперервного навчання, стимулювання та збільшення кількості робочих місць;
- покращення інвестиційного мікроклімату шляхом активного впровадження спеціалізованих наукових розробок, а також прогресивного оподаткування в законодавчому полі;
- створення позитивного іміджу сільського способу життя.

Окрім того, зазначений підхід спрощує синтез кількох видів потенціалів для отримання більш повної картини стану регіонів країни, наприклад, за допомогою введення соціально-економічного, еколого-соціально-економічного та інших видів потенціалів.

Необхідно розробити нову методику оцінювання економічного потенціалу сільських територій (з урахуванням його властивостей) у контексті зміцнення економічної безпеки країни.

Список використаної літератури

1. *Графуров И.Р.* Оценка экономического потенциала территории // Экономист. – 2005. – № 3. – С. 61–66.
2. *Карпейчик И.Н.* Понятие потенциала в экономике: общая концепция [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?operation=1&iid=820>.
3. *Коваленко М.А., Іванець О.О.* Теоретичне обґрунтування сутності потенціалу підприємства / Економічні інновації. Українське Причорномор'я в національних і міжнародних координатах розвитку: стратегія та тактика виробничо-господарських систем : зб. наук. праць. – Одеса : Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2011. – Вип. 45. – С. 112–118.
4. *Степанов А.Я., Іванова Н.В.* Категория “потенциал” в экономике [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.marketing.spb.ru/read/article/a66.htm>.
5. *Любимова М.В., Нестеров В.П., Дмитриева В.С.* Проблемы оценки социально-экономического потенциала региона // Региональная экономика: теория и практика. – 2007. – № 4. – С. 13–24.
6. *Каламбет С.В.* Податковий потенціал: теорія, практика, управління. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. – 304 с.
7. *Калина О.В., Оскорков Р.В.* Налоговый потенциал территорий: теория и методы оценки. – СПб. : Санкт-Петербургский государственный политехнический университет. – 2007. – 213 с.
8. *Мірчев О.В.* Податковий потенціал регіонів // Науковий вісник Національної академії ДПС України. – 2009. – № 4 (22). – С. 86–90.
9. Податковий потенціал регіонів України: теорія, методологія, оцінка, практика : моногр. ; [за заг. ред. П.В Мельника]. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2008. – С. 29–40.
10. *Краснова Т.Д., Скоромцова Т.А.* Методи оцінки податкового потенціалу регіонів України : матер. III наук.-практ. конф. “Новости научной мысли – 2007”. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2007.
11. *Лукинов И.И.* Аграрный потенциал: исчисление и использование // Вопросы экономики. – 1988. – № 1. – С. 10–18.
12. *Карпейчик И.Н.* Оцінка інноваційного потенціалу промислових підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Маріуполь, 2011. – 21 с.
13. *Жибак М.* Соціально-економічна сутність аграрного трудового потенціалу сільських територій // Економічний аналіз. – Вип. 4. – 2009. – С. 31–36.
14. *Орлатий М.К., Величко А.Є.* Підходи до формування ресурсного потенціалу сільських територій Дніпропетровської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2013-01\(9\)/13omktdo.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2013-01(9)/13omktdo.pdf).
15. *Скуратівський В.А., Палій О.М., Лібанова Е.М.* Соціальна політика. – К. : УАДУ, 2003. – 364 с.

16. Якуба К.І. Життєвий і трудовий потенціал сільського населення України. Теорія, методологія, практика : моногр. — К. : ННЦІАЕ, 2007. — 362 с.
17. Экономический потенциал развитого социализма ; [под ред. Б.М. Мочалова]. — М. : Экономика, 1982. — 280 с.
18. Кондратьева М.Н., Баландина Е.В., Глухова С.А., Нилова И.В., Шубина Т.Н., Романченко В.А. Актуальные проблемы развития социально-экономических систем в современных условиях : моногр. — Ульяновск : УлГТУ, 2012. — 131 с.
19. Школа В.Ю. Економічний потенціал регіону та його складові [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25831/1/Shkola.pdf>.
20. Анчишкин А.И. Прогнозирование роста социалистической экономики. — М. : Экономика, 1973. — 218 с.
21. Любимов А.А. Экономико-географическое исследование использования природного агропотенциала территории (на примере Республики Мордовия) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://geoeko.mrsu.ru/2009-2/pdf/libimov.pdf>.
22. Клокар О.О. Техніко-технологічне оновлення матеріально-технічного потенціалу аграрного сектора економіки // Схід. — 2011. — № 7 (114). — С. 27–33.
23. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект. — К. : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2005. — 368 с.
24. Якуба М.М. Кадровий потенціал як ключовий елемент потенціалу підприємства в умовах глобалізації // Науковий вісник НЛТУ України. — 2009. — № 7. — С. 302–305.

References

1. Grafurov I.R. *Otsenka ekonomicheskogo potentsiala territorii* [Estimation of the economic potential of a territory]. *Ekonomist — Economist*, 2005, No. 3, pp. 61–66 [in Russian].
2. Karapeichik I.N. *Ponyatie potentsiala v ekonomike: obshchaya kontseptsiya* [The notion of potential in the economy: the general conception], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?operation=1&iid=820> [in Russian].
3. Kovalenko M.A., Ivanets' O.O. *Teoretychne obgruntuvannya sutnosti potentsialu pidpryemstva, v: Ekonomichni innovatsii. Ukrain's'ke Prychornomor'ya v Natsional'nykh i Mizhnarodnykh Koordynatakh Rozvytku: Strategiya ta Takyka Vyrobnicho-Gospodars'kykh System* [Theoretical substantiation of the essence of enterprise's potential, in: Economic Innovations. Ukraine's Black-Sea Region in the National and International Coordinates of Development: Strategy and Tactics of Production-Economic Systems]. Odesa, Inst. Problems of Market and Econ.-Ecol. Studies of the NASU, Issue 45, 2011, pp. 112–118 [in Ukrainian].
4. Stepanov A.Ya., Ivanova N.V. *Kategoriya "potentsial" v ekonomike* [The category "potential" in the economy], available at: <http://www.marketing.spb.ru/read/article/a66.htm> [in Russian].
5. Lyubimova M.V., Nesterov V.P., Dmitrieva V.S. *Problemy otsenki sotsial'no-ekonomicheskogo potentsiala regiona* [Problems of the estimation of the socio-economic potential of a region]. *Region. Econ.: Teoriya i Praktika — Region. Econ.: Theor. and Pract.*, 2007, No. 4, pp. 13–24 [in Russian].

6. Kalambet S.V. *Podatkovyi Potentsial: Teoriya, Praktyka, Upravlinnya* [The Taxation Potential: Theory, Practice, and Control]. Dnipropetrovs'k, Nauka i Osvita, 2006 [in Ukrainian].
7. Kalina O.V., Oskorkov R.V. *Nalogovyi Potentsial Territorii: Teoriya i Metody Otsenki* [The Taxation Potential of Territories: Theory and Methods of Estimation]. St.-Petersburg, St.-Petersburg State Polytechn. Univ., 2007 [in Russian].
8. Mirchev O.V. *Podatkovyi potentsial regioniv* [The taxation potential of regions]. *Naukovi Visnyk Nats. Akad. DPS Ukrainy – Sci. Bull. Nat. Acad. STSU*, 2009. – No. 4 (22), pp. 86–90 [in Ukrainian].
9. *Podatkovyi Potentsial Regioniv Ukrainy: Teoriya, Metodologiya, Otsinka, Praktyka* [The Taxation Potential of Ukraine's Regions: Theory, Methods, Estimation, and Practice, edited by P.V. Mel'nyk]. Irpin', Nat. Univ. STSU, 2008, pp. 29–40 [in Ukrainian].
10. Krasnova T.D., Skoromtsova T.A. *Metody Otsinky Podatkovogo Potentsialu Regioniv Ukrainy* [Methods of Estimation of the Taxation Potential of Ukraine's Regions]. Irpin', Nat. Univ. STSU, 2007 [in Ukrainian].
11. Lukinov I.I. *Agrarnyi potentsial: ischislenie i ispol'zovanie* [The agrarian potential: calculation and use]. *Voprosy Ekonomiki – Quest. Economy*, 1988, No. 1, pp. 10–18 [in Russian].
12. Karapeichyk I.N. *Otsinka Innovatsiinogo Potentsialu Promyslovykh Pidpryemstv, avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk* [The Estimate of the Innovative Potential of Industrial Enterprises, Author's abstract of the Cand. degree thesis (Econ. Sci.)]. Mariupol', 2011 [in Ukrainian].
13. Zhybak M. *Sotsial'no-ekonomichna sutnist' agrarnogo trudovogo potentsialu sil's'kykh terytorii* [The socio-economic essence of the agrarian labor potential of rural territories]. *Ekonomichnyi Analiz – Econ. Analysis*, Issue 4, 2009, pp. 31–36 [in Ukrainian].
14. Orlaty M.K., Velychko A.E. *Pidkhody do formuvannya resursnogo potentsialu sil's'kykh terytorii Dnipropetrovs'koi oblasti* [Approaches to the formation of a resource potential of rural territories of the Dnipropetrovs'k region], available at: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2013-01\(9\)/13omktdo.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2013-01(9)/13omktdo.pdf) [in Ukrainian].
15. Skurativs'kyi V.A., Palii O.M., Libanova E.M. *Sotsial'na Polityka* [Social Policy]. Kyiv, UADU, 2003 [in Ukrainian].
16. Yakuba K.I. *Zhyttevyi i Trudovyi Potentsial Sil's'kogo Naseleण्या Ukrainy. Teoriya, Metodologiya, Praktyka* [The Vital and Labor Potential of Ukraine's Rural Population. Theory, Methodology, Practice]. Kyiv, IAE, 2007 [in Ukrainian].
17. *Ekonomicheskii Potentsial Razvitogo Sotsializma* [The Economic Potential of Developed Socialism, edited by B.M. Mochalov]. Moscow, Ekonomika, 1982 [in Russian].
18. Kondrat'eva M.N., Balandina E.V., Glukhova S.A., Nilova I.V., Shubina T.N., Romanchenko V.A. *Aktual'nye Problemy Razvitiya Sotsial'no-Ekonomicheskikh Sistem v Sovremennykh Usloviyakh* [Actual Problems of the Development of Socio-Economic Systems under Modern Conditions]. Ul'yanovsk, USTU, 2012 [in Russian].
19. Shkola V.Yu. *Ekonomichnyi potentsial regionu ta iogo skladovi* [The economic potential of a region and its components], available at: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25831/1/Shkola.pdf> [in Ukrainian].

20. Anchishkin A.I. *Prognozirovanie Rosta Sotsialisticheskoi Ekonomiki* [The Forecast of a Growth of the Socialist Economy.]. Moscow, Ekonomika, 1973 [in Russian].

21. Lyubimov A.A. *Ekonomiko-geograficheskoe issledovanie ispol'zovaniya prirodnogo agropotentsiala territorii (na primere Respubliki Mordoviya)* [The economic-geographical study of the natural agripotential of a territory (by the example of the Mordoviya Republic)], available at: <http://geoeko.mrsu.ru/2009-2/pdf/libimov.pdf> [in Russian].

22. Klokar O.O. *Tekhniko-tekhnologichne onovlennya material'no-tekhnichnogo potentsialu agrarnogo sektora ekonomiky* [The technico-technological renewal of the material-technical potential of economy's agrarian sector]. *Skhid – East*, 2011, No. 7 (114), pp. 27–33 [in Ukrainian].

23. Malik M.I., Shpykulyak O.G. *Kadrovyyi Potentsial Agrarnykh Pidpryemstv: Upravlins'kyi Aspekt* [The Personnel Potential of Agrarian Enterprises: Managerial Aspect]. Kyiv, Institute of Agrarian Economy, 2005 [in Ukrainian].

24. Yakuba M.M. *Kadrovyyi potentsial yak klyuchovyi element potentsialu pidpryemstva v umovakh globalizatsii* [The personnel potential as the key element of enterprise's potential under conditions of the globalization]. *Naukovyi Visnyk NLTU Ukrainy – Sci. Bull. NLTU Ukrainy*, 2009, No. 7, pp. 302–305 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 5 лютого 2014 р.
